

Казакова Н. В.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ТУРБОТА ЯК ЖИТТЄВА ЦІННІСТЬ ДИТИНИ

Фундаментом освіти та умовою формування людини і суспільства є цінності. Цінності дають відповіді на питання, що є рушійною силою в життєдіяльності людини, заради чого здійснюється діяльність і як саме вона реалізується.

У «Вікіпедії» *цінність* визначено «як будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини чи суспільства, заради якого вона діє, витрачає сили, час, гроші, здоров'я тощо, заради якого вона живе» [5]. Науковці С. Возняк, В. Кононенко, І. Кононенко *цінність* розуміють як близьке до поняття «значущість» і визначають цінністю все те, що може цінувати особистість, що є для неї є значущим і важливим з врахуванням її потреб, інтересів, цілей [2]. У дослідженні Т.Бутківської *цінності* розглядаються з одного боку як властивість того чи іншого суспільного предмета, явища, які задовольняють потреби, інтереси, бажання (суспільний аспект); а з іншого – як відношення суб'єкта до предметів та явищ реальності, яке виражається ціннісними орієнтаціями, соціальними установками, якостями особистості (особистісний аспект) [1, с. 27]. На думку М. Головатого, *цінності* – це певні ідеї, погляди за допомогою яких люди задовольняють свої потреби та інтереси [3]. У свою чергу, М. Рокіч додає до сказаного вище, що це також бачення людьми способів їх досягнення.

У Новій українській школі визначено, що виховання має ґрунтуватися на морально-етичних і соціально-політичних цінностях. До першої групи віднесено гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей); до другої – свободу, демократію, культурне різноманіття, повагу до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довілля, повагу до закону, солідарність, відповідальність [4, с. 19].

Оскільки у центрі освіти є виховання в здобувачів освіти відповідальності за себе та добробут своєї країни, то особливої актуальності набуває проблема *виховання турботи у дитини як життєвої цінності*.

У посібнику «Ціннісні орієнтири сучасної української школи» подано характеристику цінності *«турбота»* в освітньому процесі. По-перше, турботу розглядають як умову виживання, яка передбачає

потребу людини розвивати у собі щире бажання допомогти іншим, піклуватись про когось з метою побудови турботливого суспільства. По-друге, турботу визначено як діяльність, яка передбачає прояв співчуття та співпереживання людині. По-третє, ті, хто проявляють турботу про інших, очікують взаємності, але допомагають іншим зовсім не з цієї причини, а в основу вони покладають – моральний мотив [6, с. 22].

Переконані, що дитина, яка буде дбати лише про себе та про те, щоб отримувати насолоду і задовольняти лише власні потреби, ніколи не зможе стати відповідальною та турботливою. Виховання у цьому напрямі, звісно, має розпочатися ще з раннього віку (підсвідомо), проте період 7–12 років – це найважливіший час для навчання цінностям (турбота, повага, відповідальність, чесність, надійність, сміливість, справедливість, надія та ін.), оскільки це – час, коли діти найбільш чутливі до навчання та їх розум піддається впливу. Тому *одним з важливих завдань батьків і педагогів визначено навчити дітей турботі про себе, інших та природу.*

Як навчити дитину турбувати про себе?:

- 1) дати дитині знання про здоров'я, здоровий спосіб життя;
- 2) привчити дотримуватись правильного розпорядку дня;
- 3) сформувати культуру правильно харчуватися;
- 4) залучити до різних видів фізичної активності;
- 5) забезпечити здоровий повноцінний сон і відпочинок;
- 6) здійснити профілактику шкідливих звичок та ін.

Як навчити дитину турбуватися про інших?:

1. Навчати бути чутливими до потреб людей (уважно спостерігати, що відбувається навколо; слухати та чути людей; стежити за своєю поведінкою та інших; ставити питання та чути відповіді).

2. Залучати дітей до взаємодії з дітьми та дорослими (створити коло спілкування, у якому дитина знайде друзів; навчити спілкуватися – говорити, слухати, виражати свої почуття та емоції, долати труднощі, досягати результатів та радіти успіхам, досягненням).

3. Відвідувати разом із дітьми родичів, проводити достатньо часу з рідними, друзями та ін.

4. Вчити дітей чемності, товариськості, дружелюбності та правилам поведінки вдома і у громадських місцях (до прикладу, вправи на згуртування колективу та формування дружніх відносин «Пазли», «Візьми мою руку», «Вавілонська вежа», «Хто ми», «Подарунок» та ін.).

5. Розвивати емоційний інтелект (розпізнавати почуття та емоції інших та з розумінням ставитися до їх прояву).

6. Дорослим на власному прикладі демонструвати добрі справи та залучати до них дітей (допомогти хворим, сиротам, внутрішнім переселенцям; нагодувати тварин; **віддати свої речі на благодійність,**

стати волонтером, написати листи чи зробити подарунки воїнам ЗСУ; сортувати сміття, здати використані батарейки та ін.).

7. Вчити дбати про навколишнє середовище (не смітити, не нищити природу; розумно споживати воду; збирати та здавати у пункти прийому макулатури папір та паперові вироби; посадити дерево; ходити пішки та їздити на велосипеді, самокаті; використовувати багаторазові сумки для покупок та ін.).

8. Створити необхідні умови для того, щоб діти могли потурбуватися про інших: домашніх тварин (годувати, міняти воду в акваріумі, гуляти, доглядати та ін.); сім'ю (брати участь у прибиранні, приготуванні їжі, святкуванні; проводити дозвілля); друзів (вирішувати суперечки, миритися, домовлятися, захищатися, гратися, вітати зі святами, робити компліменти та ін.); сусідів (прибрати, винести сміття, купити продукти в магазині, погуляти з домішанім улюбленцем, подарувати квіти, поділитися радістю).

Як навчити дитину турбуватися про природу?

По-перше, вчити дітей розрізняти основні екологічні проблеми та діяти задля їх вирішення, раціонально використовувати природні ресурси (показувати на власному прикладі здійснення оплати онлайн, щоб не витратити папір на чек; заощадження води та електроенергії; здача сміття на переробку тощо).

По-друге, прививати дітям навички турботи про довкілля. Для цього необхідно: сформувати елементарні навички сортування сміття (можна зробити веселі смітнички); купувати продукти на вагу, складати в магазинах продукти в текстильні сумки або авоськи, купувати рідину в скляному посуді, що дозволить відмовитися від пластику; привчити вимикати світло, закривати кран, коли не потрібна вода (під час чищення зубів); використовувати вагове мило та розливний шампунь; **посадити разом дерево та доглядати за ним**; виготовляти годівниці та шпаківні; доглядати за рослинами; проводити толоки; вчити усвідомлювати власну відповідальність за стан навколишнього середовища (до прикладу, за викинуте в неналежне місце сміття).

По-третє, формувати екологічну грамотність як на уроках, так і у позаурочний час. Цього можливо досягнути через: розв'язування ребусів, загадок і кросвордів, написання творів-есе на екологічні теми; проведення екологічних ігор «Зелене місто майбутнього», «Мережа життя», «Екобатл» та ін.; організація та проведення конкурсів малюнків «Бережіть природу рідного краю», фотовиставки «Я-дитина Природи»; підготовку та презентацію проєктів «Чистий ранок», «Повернутий ліс», «День квітів», «Ми знайшли своїх господарів»; виготовлення матеріалів для тематичного оформлення класу (до прикладу, «**22 березня – День Землі**»); проведення еколого-краєзнавчих екскурсій та акцій; перегляд

відео від еко-блогерів (до прикладу, О. Матюшенко про правила сортування, ековари та позбавлення від пластику; Н.Литвин про сортування сміття у власній квартирі; **Л. Полтавська про життя без зайвих речей**); проведення виховних заходів «Економимо енергію – збережемо планету» та ін.).

Отже, саме батьки і педагоги завдяки старанності і турботі за дітьми можуть задовольнити три найважливіші дитячі потреби: подбати про дитину, пізнавати себе і світ, показати на власному прикладі, як діяти. Це, в свою чергу, дозволить дитині усвідомити свою унікальність, вивчити навколишній світ, навчитися правильно поводити себе з іншими та вирішувати проблеми, брати на себе відповідальність за власний добробут, жити в світі за принципами турботи та зробити свій внесок у розвиток українського суспільства – змінити своє життя та життя інших на краще.

Список використаних джерел:

1. Бутківська Т.В. Проблема цінностей у соціалізації особистості. Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб. / за заг. ред. О.В. Сухомлинської; АПН України. Київ, 1997. С. 27–31.
2. Возняк С.М., Кононенко В.І., Кононенко І.В. Духовні цінності українського народу. Івано-Франківськ : Плай, 1999. 293 с.
3. Головатий Н.Ф. Соціологія молоді : курс лекцій. Київ : МАУП, 1999. 224 с.
4. Нова українська школа: poradnik dla vchytela / під заг. ред. Бібік Н.М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
5. Турбота. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Цінність>
6. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. Київ : МОН України, 2019. 63 с.